

KORT FARMAKOLOGI-HISTORIK

Här har ni nu utlovad **komplettering av stoffet**.

Nedanstående behöver ni alltså inte "plugga in" och det kommer inga särskilda frågor på detta på tentan...

- Istället rekommenderas ni varmt att i lugn och ro vid tillfälle gärna titta igenom materialet, vilket ni kan komma att ha nytta av i er kommande yrkesgörning... :-)

Idiopatisk

("idios" = "i sig"). En idiopatisk sjukdom = en sjukdom vars orsak man inte känner till (har alltså oklar etiologi)

Neurologi

(urspr "läran om senor" - man trodde att nerverna var en typ av senor!)
Vissa muskler har större infästade senor som fortfarande kallas "aponeuroser". Numera läran om nervsystemets sjukdomar

Psykiatri

("psyke iatrikos" = "själens läkare"). Den medicinska vetenskapen om de psykiska/mentala sjukdomstillstånden. OBS: En psykiater är alltså en *läkare* (med t ex rätt att förskriva recept) till skillnad mot en psykolog. (Psykologi = "själens lära"). En psykolog studerar mentala/psykiska funktioner i vidaste bemärkelse - men är alltså ingen läkare - kan dock bedriva psykoterapi (- se nedan).

Psykos

("psyke osis". "Osis" = "abnormt/sjukligt tillstånd"). Ett gravt psykiatriskt sjukdomstillstånd med bl a regelrätta vanföreställningar/hallucinationer och verklighetsförlust

Neuros

("neuro osis". "Osis" = "abnormt/sjukligt tillstånd"). Ett mer luddigt begrepp som inte används lika mycket idag, omfattande mildare former av mentala störningar (t ex hypokondri, "neurasteni", allmän ångslan etc) jämfört med psykos.

Psykologi

("själens lära"). Vetenskapen om de mentala funktionerna. OBS: En psykolog är till skillnad från en psykiater alltså ingen läkare och kan t ex inte förskriva recept- men kan dock bedriva psykoterapi (- se nedan).

Gynekologi

("gyne" = "kvinna"). Läran om kvinnans sjukdomar

Obstetrik

("läkekonsten om att stå i vägen", jmf engelskans "obstacle" = "hinder".

Den som förlöste en kvinna skulle ju "hålla emot" i viss utsträckning!)

Den medicinska läran om förlossningar.

Barnmorska kallades förr "*jordemor*" (= den som lyfte upp det nyförlösta barnet från jordgolvet). Barnmorska heter på engelska "*midwife*" = "med-viv" ("viv" = gammalt germanskt namn på kvinna) = "med-kvinna" = "en kvinna som finns tillsammans med den som skall föda. Ett gammalt svenskt uttryck för barnmorska är "*ackuschörka*" = fr franskans "*accoucheur*"/"*accoucher*", fornfranskan "*culcher*", urspr latin: "*collocare*" = "med-ligga" (Jmfr: "*voulez-vous coucher avec moi?*";-), En kvinna som låg/fanns tillsammans med den som skulle föda. Barnmorska heter "*Hebamme*" på tyska, men har eg ingenting med "amma" att göra (mkt gammalt ord med oklart ursprung; ev "heben" = "häva/hiva" = "lyfta")

Andrologi

("andros" = "man"). Läran om mannens speciella medicinska problem och sjukdomar

Oto-Rhino-Laryngologi

("ous" = "öra", "rhino" = "näsa" - jmf "rhinoceros" = "noshörning" :-), "larynx" = (övre delen av) halsen). Läran om "öron-näsa-hals-sjukdomarna, "ÖNH". På engelska "*ENT*" = "ear, nose, throat"

Audiologi

("audire" = "höra"). Läran om hörselns/hörandets sjukdomar

Oftalmologi

("oftalmos" = "öga"). Läran om ögats och synens/seendets sjukdomar (jmf t ex uttryck som "optik/er")

Anestesiologi

("an estes" = "utan känsla", "narkoslära"). Läran om "in/sövande/sövning" (före medicinska/kirurgiska ingrepp)

Analgesi

("an algos" = "utan smärta") = bedövning

Reumatologi

(eg läran om "utgjutelser": "rheuma" = "ström"/"flöde"/"utgjutelse" = "uppsvälldhet" - mfr moderna ord som "rytm", "rheostat (= flödesreglerare) och "ström". Läran om de reumatiska sjukdomarna

Geriatrisk

("geras iatrikos" = ålderdomens läkekonst). Den medicinska specialiteten om de gamlas sjukdomar, "åldringsvården".

Socialmedicin

("socius" = "kompanjon", "följeslagare" = "samhällsmedborgare"). En form av *samhällsmedicin* som "ställer människan och hennes sociala villkor i fokus" ur medicinsk synvinkel

Odontologi

(läran om "odontotos" = "kugge", "tand"). Den medicinska läran om tändernas sjukdomar. På engelska "dentistry" ("dens" = "tand")

Akut

("akut" = "skarp", "spetsig"). En akut situation = "skarpt läge", något som kräver omedelbar bedömning och /el åtgärd

Kronisk

("chronos" = "tid"). En kronisk sjukdom är en långdragen, långvarig, i tiden utdragen sjukdom

Diagnos

("dia gignoskein" = "isär lära" = särskilja/göra en distinktion). Att ställa rätt diagnos = att bestämma rätt sjukdom

Differentialdiagnos

(Av "differere" = "urskilja"). Ett antal tänkbara alternativa diagnoser som man har att välja mellan då man skall ställa rätt diagnos vid en viss sjukdomsbild

Anamnes

("erinring" = "minnande"). En patients berättelse för doktorn om sin sjukdom. (motsats "katamnes" = "läkaren följer upp patientens sjukdom" = ett uttryck som används sällan)

Status

("läge"/" situation"). Tillstånd. Beskrivning av en patients tillstånd vid visst tillfälle (t ex "status vid ankomst till akutmottagning")
(Efter anamnes och status vid första sjukbesöket gör läkaren ofta en PBD = "preliminärbedömning")

AT

Förkortning för "allmäntillstånd". Del av bedömning av patients status. Ofta "första intrycket" av om patienten mår bra och är opåverkad eller ev direkt uppvisar något sjukdomstecken

us

förkortning för "undersökning". "Examination" på engelska

Lab

("laborere" = "arbeta", "jobba"). Inom sjukvården oftast beteckning på undersökningsresultat av "blodprover" (som *laboratoriet* analyserat fram /"jobbat fram":-)

Rtg

Röntgen (Wilhelm Konrad Röntgen, 1845-1923) uppfann tekniken. På engelska vanligen "X-ray" (även om "roentgenology" förekommer)

Symtom

("syn piptein" = "ihop falla") En viss sjukdom leder till vissa speciella sjukdomstecken = symtom (t ex hosta, feber, rodnad, klåda, sveda, förstoppning)

Syndrom

("syn dromos" = "samman springa") En ansamling av symtom som tillsammans är typiska för en viss sjukdom.
(Begreppet förekommer även i namn på vissa sjukdomar: "Parkinsons syndrom, Cushings syndrom, Menièrs syndrom, Picks syndrom, Sjögrens syndrom etc)

Journal

"diurnalis" = "daglig". "Dagbok". Samling av patientens hela sjukberättelse (inkl bl a anamnes, status, lab, medicinlistor, operationberättelser, daganteckningar etc) Efter

Nat Funkt (funct nat)

"Naturliga funktioner" (som vi alla utför dagligen...). Hur patienten sover, äter, kissar och bajsar etc...

Epikris

("epi krisis" = "vid avgörandet"). Eg den avslutande sammanfattningen, slutbedömningen i journalen efter ett genomgången sjukdomsfall/sjukhusvistelse

Kris

"vändpunkt"/"avgörande". Numera avses vanligen ett allvarligt skede i ett sjukdomsförlopp

Indikation

("In dicere" = "in tala"). Eg de sjukdomar/tillstånd för vilka en viss medicinering (el behandling) skall förskrivas/insättas

Kontraindikation

("Kontra" = "mot"). De tillstånd vid vilka en viss medicinering (el behandling) *inte* får förskrivas/insättas

FASS

"**F**armaceutiska **S**pecialiteter i **S**verige". (Detta visste ni innan :-), en årligen utkommande förteckning över alla registrerade läkemedel i Sverige, utgiven av *Läkemedelsindustriföreningen (LIF)*

LB

Läkemedelsboken. *Apoteksbolagets* bok om läkemedelsbehandling av olika sjukdomstillstånd. Utkommer vartannat år med ny upplaga.

Farmakopé

(Ph Eur, 4 uppl 2002)

anger fastställda regler och metoder för framställning - numera också kvalitetskontroll - av läkemedel; samt (beslutade eller fastställda) samlingar av definitioner, regler och kvalitetsnormer för läkemedelssubstanser och läkemedelsberedningar som skall tillämpas. Numera gemensam för hela EU (även detta hade vi nämnt tidigare:-)

Effekt - Verkningsmekanism

Som sagt - skilj på dessa begrepp.

Med *mekanismen* för ett visst farmakon avses hur det verkar i kroppen (på cellulär/biokemisk nivå - t ex via receptorpåverkan eller enzyminhibition etc) för att ge en *effekt på patienten* (t ex att hjärtfrekvensen minskar, hostan lindras, svedan avtar...)

Biverkning

- Se föreläsningarna i *Allmän Farmakologi!*

Fysioterapi

= Sjukgymnastik

Psykioterapi

Behandling av psykiatriska/mentala tillstånd där man icke begagnar sig av läkemedel utan andra metoder, oftast via samtal/kontakt med terapeuten, vilken kan vara psykolog el psykiater. (Stort ämnesområde - datorsökning på termen "psychotherapy" ger långt över 10 miljoner träffar...)

Apotek

("lagerhus"). Numera försäljningsställe (och även lager) för läkemedel

Kausal

("causa" = "orsak"). En kausal terapi slår mot orsaken till det onda

Kurativ

"Kur" = "bot". En kurativ terapi botar/kurerar patienten från den aktuella sjukdomen

Symtomatisk

Symtomatisk terapi slår mot symtomen vid en viss sjukdom. Patienten mår bättre, men är inte botad från grundsjukdomen

Palliativ

("palliatus" = "täcka"/"bädda" över'). Palliativ terapi är understödjande terapi. T ex att man ger vitaminer till en pat med en magtarmsjukdom som bl a försvårar vitaminupptag

Profylaktisk

("pro fylaxis" betyder också "täcka"/"bädda över"/"förebygga").
Profylaktisk terapi = Att via olika åtgärder förhindra att t ex en sjukdom bryter ut

Preventiv

("pre venir" = "före komma"/förhindra). Se profylaktisk ovan. Ofta inte minst i samband med barnbegränsningsåtgärder ("P-piller")

Konservativ regim

("com servare" = "hålla vakt över"/bevaka/bibehålla"). En behandlingsstrategi av avvaktande, "passiv" art. Man följer sjukdomsförloppet (och är uppmärksam) men genomför inte alltför omfattande åtgärder

Radikal regim

("radix" = "rot"). Man går till roten med problemet, agerar, är aktiv och försöker via olika åtgärder angripa sjukdomen(s orsaker)

Aktiv/Aggressiv terapi

("actum" = "få något gjort"/agera/(åka!))
("ad gradus" = "ta steg/attackera/bråka.."). Man är mycket aktiv för att via alla tänkbara åtgärder försöka åtgärda sjukdomen

Symptomatologi

En sjukdoms symtombild (kan i vissa fall var ett "syndrom" - se ovan)

Naturalförlopp

Hur en sjukdom förlöper utan behandling

Prognos

("före/framåt se"). Hur man förväntar sig att (t ex) ett sjukdomsförlopp kommer att förlöpa framåt i tiden

Prevalens

("præ valere" = "vara aktiv"). Antal patienter/individer som är sjuka i en viss sjukdom vid viss tidpunkt (=punktprevalens).
Antal patienter/individer som är sjuka i en viss sjukdom någon gång under livet = "livstidsprevalens"

Incidens

("in cidere" = "in träffa"/infalla, hända). Antal personer/individer som insjuknar i en viss sjukdom under en tidsperiod (vanligen ett år)

Epidemiologi

("Epi demos"="hos folket"). Läran om förekomst av sjukdomar och olika sjukdomssamband inkl förekomst av ev sjukdomsframkallande faktorer i befolkningen/hos olika populationer.

OBS! Således inte "läran om epidemier"

Predisposition

("före läggning"). Benägenhet för någonting, t ex att utveckla en viss sjukdom

Infektion (Infestation, parasit):

Infektion:

("in facere" = "in föra", t ex bakterier...). Förekomst av mikrober (bakterier, baciller, virus mm någonstans i kroppen. Är man angripen av "högre varelser" såsom löss, skabb, loppor, maskar etc användes begreppet

infestation.

Dessa sjukdomsalstrare är exempel på **parasiter** ("para situs"="bred/vid stället"), organismer som behöver någon annan att leva på i (= värden)

Inflammation

("in flammare" = "i eld/flammor"). En klassisk inflammation kännetecknas av symtomen "*rubor*" (rodnad), "*tumor*" (svullnad), "*calor*" (värmeökning) och "*dolor*" (smärta/ömhet). En inflammation behöver *INTE* vara orsakad av en infektion (men kan vara det). T ex kan ett allergiskt tillstånd ge upphov till inflammationssymtom